

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 6.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.6.79>

УДК 332.1:631.95:338.43(477)(4–6)

A. B. Revkova,

д. філос. з економіки, старший викладач кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії,

Вінницький національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2622-5681>

K. Yu. Zataidukh,

аспірант, Вінницький національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-3558-2362>

ЗБАЛАНСОВАНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

A. Revkova,

PhD in Economics, Senior Lecturer of the Department of Administrative

Management and Alternative Energy Sources,

Vinnytsia National Agrarian University

K. Zataidukh,

Postgraduate student, Vinnytsia National Agrarian University

BALANCED DEVELOPMENT OF RURAL AREAS OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

У статті досліджено сучасний стан та ключові проблеми забезпечення збалансованого розвитку сільських територій України в умовах воєнного стану та євроінтеграційних трансформацій. Визначено, що війна суттєво вплинула на просторову організацію сільських громад, порушила логістичні, виробничі та соціальні зв'язки, а також посилила нерівномірність регіонального розвитку. Проаналізовано можливості та обмеження впровадження європейських підходів до регіонального розвитку, зокрема в контексті адаптації інструментів Спільної аграрної політики ЄС (САП).

Здійснено оцінку інституційної та ресурсної спроможності територіальних громад до реалізації стратегій сталого зростання. Запропоновано напрями формування нової моделі збалансованого розвитку, що базується на принципах партнерства, децентралізації, екологічної безпеки та інноваційного управління.

The article examines the current state and key problems of ensuring balanced development of rural areas of Ukraine under martial law and European integration transformations. It is determined that the war significantly affected the spatial organization of rural communities, disrupted logistical, production and social ties, and also increased the unevenness of regional development. The possibilities and limitations of implementing European approaches to regional development are analyzed, in particular in the context of adapting the instruments of the EU Common Agricultural Policy (CAP).

The institutional and resource capacity of territorial communities to implement sustainable growth strategies is assessed. The vision of domestic and foreign scientists on the socio-economic modernization of rural areas is summarized. Directions for the formation of a new model of balanced development based on the principles of partnership, decentralization, environmental safety and innovative management are proposed.

It is necessary to determine how the full-scale war, the destruction of infrastructure, economic instability and mass migration of the population have affected the dynamics of the development of rural areas of Ukraine. This includes an analysis of the socio-economic situation of communities, the level of their infrastructure, agricultural production potential and access to administrative and financial resources. It is necessary to assess the capacity of rural territorial communities to adapt approaches to balanced development, as well as to determine which factors hinder or, conversely, stimulate the formation of balanced business models. The role of state policy, external partnerships and grant mechanisms in supporting rural development is also subject to analysis.

In addition, the tasks of the article include a generalization of typical problems and trends that have developed in the rural sector under the influence of the war, taking into account economic, social, environmental and institutional aspects. Based on the analysis, the article aims to propose strategic guidelines for the formation of an effective policy of balanced development of rural areas of Ukraine in the context of European integration.

Ключові слова: *збалансований розвиток, сільські території, євроінтеграція, аграрна політика, соціальна інфраструктура, екологічна безпека, територіальні громади.*

Keywords: *balanced development, rural areas, European integration, agrarian policy, social infrastructure, environmental safety, territorial communities.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. *Збройна агресія проти України не лише спричинила глибоку гуманітарну кризу, але й істотно трансформувала засади функціонування сільських територій, актуалізувавши виклики, які пов'язані зі збалансованим їх розвитком. У нових геополітичних умовах особливої ваги набуває інтеграція європейських стандартів*

управління розвитком сільських територій, що передбачає впровадження інноваційних, ресурсозберігаючих та соціально орієнтованих підходів.

Однією з ключових проблем є порушення просторової рівноваги та дезінтеграція місцевих економік. Руйнування інфраструктури, масова міграція сільського населення, втрата доступу до ринків збуту та скорочення обсягів виробництва аграрної продукції значно погіршили можливості розвитку громад. Багато територій, що до війни мали збалансовану динаміку розвитку, нині опинилися на межі виживання.

Ще одним викликом є зростаюча соціальна вразливість сільського населення. Втрата робочих місць, обмежений доступ до базових послуг, скорочення державної підтримки та посилення нерівності між регіонами створюють ризики подальшої депопуляції та занепаду сільських поселень. Водночас війна виявила критичну залежність сільських територій від централізованих рішень, що часто не враховують локальні особливості та потенціал громад.

В умовах інтеграції України до Європейського Союзу необхідним стає перегляд моделі розвитку сільських територій із урахуванням кращих практик політики згуртованості, принципів децентралізації та зеленої трансформації. Зокрема, важливо враховувати досвід реалізації програм LEADER, нової Спільної аграрної політики ЄС (CAP), а також посилити роль місцевого самоврядування у формуванні стратегій розвитку.

У цій статті здійснюється комплексний аналіз проблем та викликів, що постали перед сільськими територіями України в умовах воєнного стану та євроінтеграції. Метою дослідження є обґрунтування підходів до формування нової парадигми збалансованого розвитку села, яка б відповідала європейським стандартам і потребам українського суспільства в умовах трансформаційних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання збалансованого розвитку сільських територій є предметом активного наукового обговорення

як у вітчизняній, так і в міжнародній науковій спільноті, зокрема у наукових працях: Пронько Л.М., Колесник Т.В., Фурман І.В., Ревкової А.В.

Водночас, хоча спектр досліджень є широким, спостерігається недостатня кількість прикладних моделей і механізмів адаптації європейських підходів до умов сучасної України, особливо з урахуванням впливу воєнного стану, порушень логістичних ланцюгів, демографічної кризи та нових інституційних вимог. Це свідчить про необхідність подальших досліджень, спрямованих на інтеграцію стратегічного, екологічного та соціально-економічного планування розвитку сільських територій із урахуванням євроінтеграційного контексту.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Необхідно проаналізувати, яким чином повномасштабна війна, деструкція інфраструктури, економічна турбулентність та масштабні міграційні процеси трансформували динаміку розвитку сільських територій України в умовах реалізації курсу на європейську інтеграцію. Це дозволить виявити, наскільки критичні виклики війни вплинули на здатність територіальних громад адаптуватися до європейських стандартів сталого розвитку, а також оцінити перспективи відновлення і модернізації села згідно з принципами політики згуртованості ЄС.

Необхідно провести оцінку спроможності сільських територіальних громад до адаптації підходів збалансованого розвитку, а також визначити, які фактори стримують або, навпаки, стимулюють формування збалансованих моделей господарювання. Аналізу підлягає і роль державної політики, зовнішнього партнерства та грантових механізмів у підтримці сільського розвитку.

Крім того, до завдань статті входить узагальнення типових проблем і тенденцій, що склалися у сільському секторі під впливом війни, з урахуванням економічних, соціальних, екологічних та інституційних аспектів. На основі проведеного аналізу стаття має на меті запропонувати

стратегічні орієнтири для формування ефективної політики збалансованого розвитку сільських територій України в контексті європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобальні політичні виклики, а також процеси євроінтеграції й децентралізації в Україні стали каталізаторами економічних перетворень, що торкнулися сільських територій. У результаті системної трансформації ці території опинилися у глибокій соціально-економічній кризі, що виявилася у скороченні рівня зайнятості сільського населення, деградації соціальної інфраструктури, стрімкому скороченні чисельності мешканців, особливо у віддалених і малих селах. Це призвело до суттєвого зниження рівня добробуту та якості життя сільських жителів, попри наявність значного природно-ресурсного потенціалу. У таких умовах розвиток сільських територій потребує відновлення всіх сфер життєдіяльності села, насамперед аграрного сектору економіки, та повернення центральної ролі селянству як основному носію продуктивних і культурних функцій села.

Як зазначає Пронько Л.М., що у сучасних умовах стратегічне планування збалансованого розвитку сільських територій має базуватися на інтеграції еколого-економічних індикаторів та моделей, що дозволяє забезпечити гармонійний розвиток економіки, соціальної сфери та навколишнього середовища [1].

Ключовими структурними складовими сільського розвитку виступають територіальні громади, місцевий бізнес і громадянське суспільство, які функціонують у межах визначеного простору та взаємодіють між собою задля досягнення спільних соціально-економічних та екологічних цілей (рис. 1).

Слід зазначити, що інтереси населення громади має підтримувати держава у вигляді її органів.

На думку Фурман І.В., державна підтримка аграрного сектору повинна бути спрямована на створення конкурентного середовища, а не лише на

підтримку окремих форм господарювання, що забезпечить продовольчу безпеку та сталий розвиток сільських територій [2].

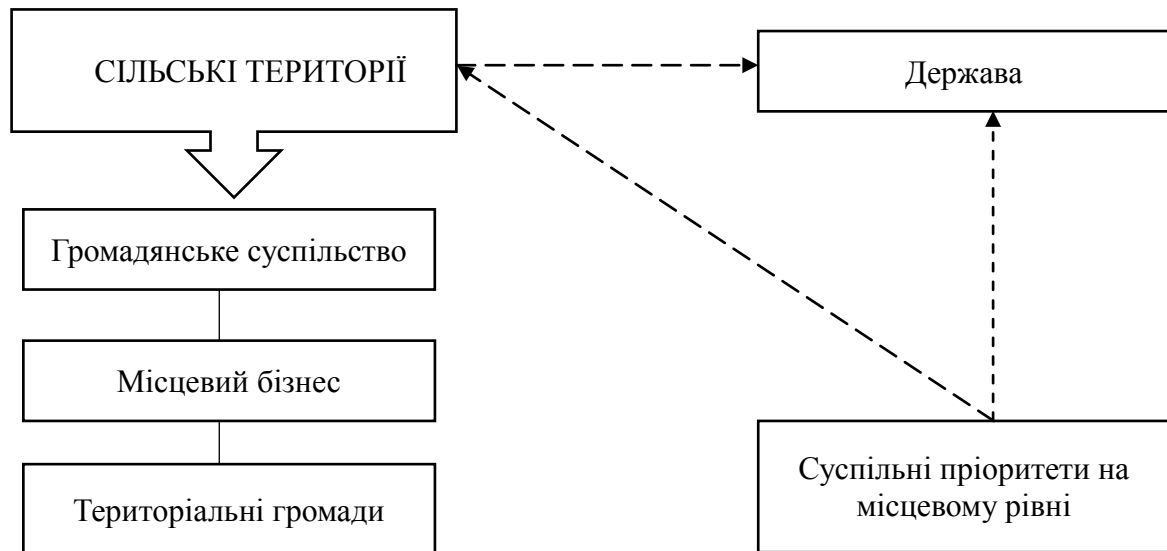

Рис. 1 Взаємозв'язки у системі сільського розвитку

Основними проблемами розвитку сільських територій України, які ускладнюють процес управління в умовах реалізації євроінтеграційного курсу держави є: інституційна неспроможність громад, фінансова нестабільність на місцевому рівні, низький рівень цифровізації, депопуляція сільських територій, обмежений доступ до інфраструктури та відсутність екологічно орієнтованої політики. (таблиця 1)

Дослідження Колесник Т.В. свідчать про те, що регіональне програмування є дієвим інструментом сталого розвитку сільських територій, оскільки дозволяє враховувати специфіку кожного регіону та забезпечувати ефективне використання ресурсного потенціалу [3].

Так, зокрема, інституційна слабкість громад виявляється у недостатньому кадровому забезпеченні, відсутності стратегічного бачення та координації з боку держави. Фінансова неспроможність пов'язана з обмеженою дохідною базою бюджетів та значною залежністю від державних трансфертів. Низький рівень цифровізації сільських територій зумовлений слабкою інфраструктурою, відсутністю цифрових стратегій і недоступністю швидкісного інтернету. Фінансові інструменти, такі як гарантійні фонди, пільгові кредити та інвестиційні фонди, забезпечують доступ до

фінансування для різних типів аграрних підприємств. Розвиток сільських територій через інвестиції в інфраструктуру, підтримку підприємництва та місцевих ініціатив сприяє диверсифікації сільської економіки та покращенню якості життя. Управління ризиками, зокрема через аграрне страхування, зменшує фінансові втрати та забезпечує стабільність виробництва [8].

Таблиця 1. Проблеми розвитку сільських територій, що ускладнюють процес управління (в контексті євроінтеграційних процесів)

	Проблема	Характеристика	Причини
1	Недостатня інституційна спроможність громад	Органи місцевого самоврядування не мають достатніх навичок, кадрів і ресурсів для стратегічного планування та управління	Низький рівень підготовки кадрів, слабка нормативна база, недостатня координація з центральною владою
2	Фінансова нестабільність на місцевому рівні	Брак стабільного фінансування, низька дохідна база бюджетів громад, залежність від трансфертів	Неврегульованість механізмів фінансової децентралізації, обмежені місцеві ресурси
3	Низький рівень цифровізації сільських територій	Відсутність електронного врядування, повільний розвиток інтернет-мереж і цифрових сервісів	Недостатнє інвестування в цифрову інфраструктуру, відсутність регіональних цифрових стратегій
4	Міграція молоді та депопуляція сіл	Зменшення чисельності населення, відтік працездатного населення, особливо молоді	Відсутність стимулів для молоді залишатися в селах, низький рівень життя
5	Обмежений доступ до інфраструктури та послуг	Недостатній рівень розвитку транспортної, медичної, освітньої інфраструктури	Історичне недофінансування інфраструктурних проєктів, розрив між містом і селом
6	Відсутність екологічно орієнтованої політики на місцях	Переважає екстенсивних практик землекористування, ігнорування європейських екостандартів	Брак інтеграції принципів Європейського зеленого курсу на місцевому рівні

Особливо гостро постає проблема міграції молоді та загального скорочення населення в селах, що призводить до втрати трудового потенціалу та інтелектуального ресурсу. Обмежений доступ до базових послуг (освіта, охорона здоров'я, транспорт, житлова інфраструктура) суттєво знижує якість

життя на селі та ускладнює залучення інвестицій. При цьому екологічна складова місцевої політики залишається другорядною, що суперечить вимогам Європейського зеленого курсу та принципам збалансованого розвитку, які є основою політик ЄС.

Ефективне управління розвитком сільських територій в умовах євроінтеграції неможливе без комплексного подолання системних бар'єрів. Потрібні цілеспрямовані зусилля щодо посилення інституційної та фінансової спроможності громад, модернізації цифрової інфраструктури, створення стимулів для молодіжного підприємництва, розбудови інженерної та соціальної інфраструктури, а також інтеграції екологічних принципів в усі рівні планування. Такий підхід дозволить гармонізувати національну політику з європейськими підходами до просторового розвитку, сприятиме формуванню життєздатних сільських громад та підвищенню їх ролі у соціально-економічному зростанні України.

В умовах міжнародних інтеграційних викликів і сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку зміни в сільській місцевості мають відповідати принципам збалансованого розвитку, орієнтованого на задоволення актуальних і довгострокових суспільних потреб. Збалансований розвиток сільських територій передбачає гармонійне поєднання трьох ключових складових: економічної стабільності, соціальної згуртованості та екологічної безпеки, що передбачає збереження природного середовища та відповідальне використання природних ресурсів (таблиця 2).

Європейська політика розвитку сільських територій поступово трансформувалася в межах еволюції Спільної сільськогосподарської політики ЄС: від фокусування на подоланні структурних проблем аграрного сектора до комплексного підходу, який визнає багатофункціональність сільського господарства як основу сталого сільського розвитку [6, с. 7; 12].

Таблиця 2. Напрями розвитку сільських територій відповідно до положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

	Економічна сфера	Соціальна сфера	Екологічна сфера
1	Впровадження інновацій у сільське, лісове та рибне господарство	Інвестиції в інфраструктуру сільських територій	Розвиток програм раціонального використання природних ресурсів
2	Фінансова підтримка виробників у природно-несприятливих регіонах	Сприяння розвитку сільського зеленого туризму	Підтримка переходу до органічного сільського господарства
3	Сприяння розвитку несільськогосподарської діяльності в сільській місцевості	Фінансування освіти, доступ до якісного навчання	Мотивація фермерів до дотримання екологічних стандартів і практик
4	Підтримка малих фермерських господарств, кооперативів та молодих фермерів	Розвиток дорадчих і консультаційних послуг для населення	Управління модернізацією сільських ландшафтів
5	Відшкодування збитків від стихійних лих; податкові пільги для фермерів, що розвивають сільські території	Інформування жителів про можливості участі у програмах розвитку та збереження культурної спадщини	Заходи зі збереження біорізноманіття

Серед ключових завдань Спільної аграрної політики визначено:

- підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва через стимулювання науково-технічного прогресу;
- забезпечення збалансованого розвитку галузі шляхом ефективного використання основних виробничих ресурсів, зокрема праці;
- підвищення добробуту сільського населення шляхом зростання доходів зайнятих у сільському господарстві;
- стабілізація аграрних ринків та підтримка цінової рівноваги;
- гарантування продовольчої безпеки;
- формування цінової політики, орієнтованої на доступність сільськогосподарської продукції для кінцевих споживачів [6, с. 8].

Досягнення вказаних цілей забезпечується впровадженням системи базових принципів функціонування САП, до яких належать:

- вільний обіг аграрної продукції в межах внутрішнього ринку ЄС при уніфікованому ціноутворенні на аналогічні товари;

- принцип «спільноти переваг», що передбачає пріоритетність товарів європейського виробництва на внутрішньому ринку порівняно з імпортом;
- спільна фінансова відповідальність держав-членів за функціонування ринку та реалізацію цінової політики в межах ЄС.

На сьогодні в державах-членах Європейського Союзу функціонує 118 програм розвитку сільських територій (Rural Development Programmes – RDP), зокрема 20 з них мають національний характер, а 8 країн-членів реалізують дві або більше регіональні програми. Така кількість і різноманітність ініціатив свідчить про стратегічне значення розвитку сільських територій у політиці ЄС [6].

В Україні науковці Інституту аграрної економіки НААН розробили Стратегічні орієнтири збалансованого розвитку сільських територій на період до 2030 року, які охоплюють комплексні напрями удосконалення усіх сфер життєдіяльності села (рис. 2)

Стратегія збалансованого розвитку сільського господарства та сільських територій України до 2030 року виступає ключовим програмно-стратегічним документом державної політики у сфері аграрного та сільського розвитку. Вона визначає цілі, напрями державного втручання та конкретні заходи, формуючи інституційні рамки функціонування й трансформації аграрного сектору та сільських територій.

Основною метою Стратегії є комплексна підготовка аграрної галузі до інтеграції в Європейський Союз через забезпечення збалансованого розвитку сільського господарства та сільських територій. Документ передбачає створення сприятливих умов для формування конкурентоспроможного, стійкого та диверсифікованого сільськогосподарського сектору, який здатен гарантувати: довгострокову продовольчу безпеку; ефективний захист довкілля, зокрема збереження біорізноманіття; адаптацію до кліматичних змін і пом'якшення їх наслідків; соціально-економічне зміцнення сільських громад.

Рис. 2. Стратегічні орієнтири збалансованого розвитку сільських територій

Стратегію сформовано з урахуванням нових викликів та потреб у трансформації державної політики в аграрній сфері, зокрема в контексті отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС і виконання міжнародних зобов'язань. У документі окреслено пріоритетні стратегічні цілі, які сприятимуть досягненню визначених орієнтирів у трьох взаємопов'язаних сферах: економічній, соціальній та екологічній. Їх реалізація здійснюватиметься у межах національного Плану дій у рамках

ініціативи Ukraine Facility, що є ключовим інструментом наближення України до європейських стандартів та політик сільського розвитку.

Спільна аграрна політика ЄС на програмний період 2023-2027 рр. концентрується на 10 ключових соціальних, екологічних та економічних цілях, а Стратегія України на семи цілях (таблиця 3). Отже, важливо оцінити відповідність або не відповідність за змістовним наповненням визначених цілей.

Ключові цілі Спільної аграрної політики Європейського Союзу (САП ЄС) вирізняються чіткістю формулювань та можливістю однозначної класифікації за цільовим спрямуванням. Вони структуровано поділяються на соціальні (цілі 2, 4, 8, 9, 10), екологічні (цілі 5, 6, 7) та економічні (ціль 3). Такий підхід дозволяє ефективно орієнтуватися у пріоритетах європейської аграрної політики та чітко розмежовувати сфери впливу кожної мети.

На відміну від цього, у Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій України до 2030 року сформульовано сім стратегічних цілей, які мають багатофункціональний і міждисциплінарний характер. Вони охоплюють одночасно кілька вимірів – економічний, соціальний та екологічний, що ускладнює їх класифікацію за домінуючою ознакою. Так, до цілей з переважно соціальним спрямуванням можна віднести цілі 2, 3, 6 і 7, до економічних – цілі 4, а також частково 3 і 6, тоді як екологічну складову чітко представлено лише в одній цілі – номер 5, яка стосується формування кліматично орієнтованої аграрної політики.

Варто наголосити, що у Стратегії України задекларовано лише одну екологічну мету – запровадження кліматоорієнтованого сільського господарства, спрямованого на адаптацію до змін клімату та пом'якшення їхніх наслідків. Натомість у САП ЄС екологічна складова розкрита ширше й охоплює одразу три окремі стратегічні цілі: боротьбу зі змінами клімату, охорону навколишнього середовища, а також збереження ландшафтів і біорізноманіття.

Таблиця 3. Порівняльний аналіз пріоритетних цілей Спільної аграрної політики ЄС на 2023–2027 роки та Стратегії розвитку сільського господарства і сільських територій України до 2030 року

Цілі САП ЄС	Цілі Стратегії України, їх відповідність цілям САП ЄС
1. Сприяння модернізації аграрного сектору та сільських територій через розвиток знань, освіти й інноваційної діяльності. 2. Забезпечення стабільного та справедливого рівня доходів для фермерських господарств. 3. Підвищення рівня конкурентоспроможності аграрного виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринках. 4. Посилення позицій сільгоспвиробників у системі продовольчого ланцюга постачання. 5. Активізація заходів щодо адаптації до кліматичних змін і їхнього пом'якшення. 6. Забезпечення екологічної рівноваги та зменшення антропогенного навантаження на навколишнє середовище. 7. Збереження природних ландшафтів та підтримка біорізноманіття. 8. Сприяння залученню молодого покоління до сільського господарства та оновлення фермерських династій. 9. Формування економічно сильних, соціально згуртованих і привабливих для проживання сільських територій. 10. Гарантування високої якості та безпечності харчової продукції, а також захист здоров'я споживачів.	1. Формування інклюзивної політики розвитку аграрного сектору та сільських територій шляхом зміцнення інституційної спроможності. Не має прямої відповідності з цілями САП ЄС. 2. Задоволення суспільного попиту на якісну, поживну та безпечну харчову продукцію: забезпечення продовольчої безпеки. Відповідає цілі 10 САП ЄС. 3. Зміцнення стійкості аграрного сектору: забезпечення стабільного і справедливого доходу для виробників, підвищення їх конкурентоспроможності та впливу в агропродовольчому ланцюгу. Відповідає цілям 2, 3, 4 САП ЄС. 4. Рациональне управління земельними ресурсами: проведення розмінування та реалізація земельної реформи. Частково корелює з ціллю 6 САП ЄС (турбота про довкілля). 5. Запровадження кліматоорієнтованої аграрної політики: адаптація до змін клімату та пом'якшення їх негативних наслідків. Відповідає цілі 5 та частково цілі 6 САП ЄС. 6. Інноваційна трансформація агропродовольчого сектору: розвиток переробної галузі, впровадження цифрових технологій та стимулювання обміну знаннями. Відповідає цілі 1 САП ЄС. 7. Створення сприятливого середовища для всебічного розвитку сільських територій. Відповідає цілі 9 САП ЄС.

Це свідчить про необхідність подальшої деталізації екологічного компоненту в українській стратегії відповідно до екологічних орієнтирів європейської політики, що особливо актуально в контексті євроінтеграції та адаптації законодавства до вимог ЄС.

Еколого-економічний стан сільських територій України на сьогодні характеризується стійкими негативними тенденціями, що призводить до системного погіршення якості соціального середовища в селі. Втрата природно-ресурсного потенціалу, низький рівень екологічної безпеки, зниження продуктивності аграрного сектору та деградація соціальної інфраструктури зумовлюють необхідність перегляду існуючих підходів до сільського розвитку.

У зв'язку з цим, з метою окреслення стратегічних орієнтирів оновленої державної політики, нами було розроблено інтегровану модель збалансованого розвитку сільських територій України (рис. 3). Ця модель побудована на засадах програмних документів Спільної аграрної політики Європейського Союзу (САП), директив ЄС у сфері довкілля, сталого сільського господарства, просторового розвитку, а також із урахуванням чинної нормативно-правової бази України.

Особливу увагу в моделі приділено формуванню екологічно безпечної основи для довгострокового розвитку сільських територій. Здійснений аналіз дозволив дійти висновку, що ефективна реалізація стратегічних цілей можлива лише за умови наближення нормативно-правової бази України до законодавства Європейського Союзу. При цьому необхідно застосовувати системний та міжсекторальний підхід, що охоплює не лише агропромисловий комплекс, а й інші ключові галузі економіки, зокрема екологічну, соціальну, енергетичну, транспортну та просторову політику.

Рис. 3 Інтегрована модель збалансованого розвитку сільських територій України

У межах цієї моделі було запропоновано систему пріоритетних цілей і принципів державної політики розвитку сільських територій, яка відповідає підходам ЄС щодо збалансованого розвитку. Серед цілей: підвищення конкурентоспроможності сільгоспвиробників, покращення екологічного стану природного середовища, диверсифікація економіки села, розвиток людського капіталу та формування інституційної спроможності громад.

Запропоновані принципи політики: рівновага між екологічною, економічною та соціальною складовими, екологічна відповідальність, оцінка ризиків, кооперація та синергетичність дій які покликані стати основою для формування оновленої моделі сільського розвитку в Україні з урахуванням євроінтеграційних вимог. Формування ефективної системи продовольчого забезпечення населення України в умовах воєнного стану вимагає врахування еколого-економічних аспектів та адаптації до нових викликів [4].

У сучасних умовах інтеграції України до європейського простору питання збалансованого розвитку сільських територій набуває стратегічного значення. Проведене дослідження засвідчило, що ефективна реалізація політики сільського розвитку потребує комплексного підходу, який охоплює економічні, соціальні та екологічні складові, а також тісну взаємодію між державними інституціями, територіальними громадами, бізнесом та громадянським суспільством.

Зважаючи на наявні виклики, зокрема інституційну неспроможність громад, демографічну кризу, інфраструктурну нерозвиненість та екологічні загрози, актуальним є впровадження моделі збалансованого розвитку, адаптованої до європейських стандартів. Визначені пріоритетні цілі та принципи політики розвитку сільських територій, з урахуванням програмних документів Спільної аграрної політики ЄС, мають стати основою національної стратегії дій.

Ключовим завданням на цьому шляху є гармонізація нормативно-правового поля України з законодавством Європейського Союзу, що дозволить забезпечити не лише відповідність формальним критеріям євроінтеграції, а й підвищити якість життя сільського населення, посилити конкурентоспроможність аграрного сектору, зберегти природно-ресурсний потенціал та створити передумови для збалансованого просторового розвитку.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. На підставі проведеного дослідження встановлено, що забезпечення

збалансованого розвитку сільських територій України в умовах євроінтеграційних трансформацій та воєнного стану є складним багатовимірним процесом, який вимагає узгоджених дій національного, регіонального та місцевого рівнів. Сучасні виклики, зокрема руйнування інфраструктури, економічна нестабільність, депопуляція сільського населення та втрата продовольчої самодостатності, потребують перегляду усталених моделей сільського розвитку з орієнтацією на довгострокову стійкість та інклюзивність. Адаптація європейських підходів, зокрема механізмів LEADER, Smart Villages, а також інструментів Спільної аграрної політики ЄС, має відбуватися з урахуванням національного контексту, посилення інституційної спроможності територіальних громад та активізації ресурсної мобілізації.

У цьому контексті особливо важливою є розробка оновлених стратегій соціально-економічного розвитку сільських громад, заснованих на принципах екологічної відповідальності, інноваційності, партисипативності та публічно-приватного партнерства. Необхідно посилити роль місцевого самоврядування у формуванні політики сталого зростання, забезпечити доступ громад до державної підтримки, міжнародної технічної допомоги та грантових програм, що дозволить реалізувати інфраструктурні, соціальні та підприємницькі ініціативи. Водночас важливо формувати систему постійного моніторингу та оцінки ефективності реалізованих заходів, базовану на цифрових рішеннях і відкритих даних, яка сприятиме підвищенню прозорості управлінських процесів і довіри населення до інституцій.

Таким чином, формування сучасної моделі збалансованого розвитку сільських територій України в умовах євроінтеграції має ґрунтуватися на стратегічному синтезі національного досвіду та європейських практик, забезпечуючи підвищення якості життя в сільській місцевості, ефективне використання природно-ресурсного потенціалу, екологічну безпеку та зміцнення соціальної згуртованості громад

Література

1. Пронько Л.М., Рєвкова А.В., Затайдух К.Ю. Стратегічне планування збалансованого розвитку сільських територій: еколого-економічні індикатори та моделі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 20. С. 143–148. DOI: 10.32702/2306-6814.2024.20.143.
2. Фурман І.В. Державна підтримка сільського господарства: проблеми, світові практики та перспективи для України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 5(1). С. 315–320. DOI: 10.31891/2307-5740-2021-298-5(1)-55.
3. Колесник Т.В. Регіональне програмування як дієвий інструмент сталого розвитку сільських територій. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 3. С. 45–52. <http://repository.vsau.org/getfile.php/23565.pdf>
4. Фурман І.В., Рєвкова А.В., Рєвков О.А. Напрями формування системи продовольчого забезпечення населення України в умовах військового стану. *Науковий вісник Вінницького національного аграрного університету*. 2023. № 1. С. 61–67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-63>
5. Мазур К. В., Гонтарук Я. В. Розвиток маркетингу на ринку агропродовольчої продукції Вінницької області. *Економічний вісник НТУУ "Київський політехнічний інститут"*. 2022. № 23. С. 160-165. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.23.2022.264656>.
6. Томашук І.В., Балдинюк В.М., Томашук І.О. Розвиток сільських територій України в системі євроінтеграційних процесів. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 4. С.115-132. DOI: 10.37128/2411-4413-2021-4-8.
7. Гадзало Я. М. Інтеграція України до спільного аграрного ринку ЄС: можливості та виклики. *Вісник аграрної науки*. 2024. № 8. С. 5-18. DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202408-01>
8. Гонтарук Я.В., Рєвков О.А., Заяць І.О. Фінансово-кредитне забезпечення як ключовий фактор стратегічного управління підприємствами АПК для забезпечення продовольчої безпеки. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2025. Випуск 2(17). URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/615> DOI: 10.32782/dees.17-1

References

1. Pron'ko, L.M. Revkova, A.V. and Zatajdukh, K.Yu. (2024), "Strategic planning of balanced development of rural areas: environmental and economic indicators and models", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 20, pp. 143-148. DOI: 10.32702/2306-6814.2024.20.143.
2. Furman, I.V. (2021), "State support of agriculture: problems, world practices and prospects for Ukraine", *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, vol. 5 (1), pp. 315-320. DOI: 10.31891/2307-5740-2021-298-5(1)-55.
3. Kolesnyk, T.V. (2019), "Regional programming as an effective tool for sustainable rural development", *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktual'ni pytannia nauky i praktyky*, vol. 3, pp. 45-52, available at: <http://repository.vsau.org/getfile.php/23565.pdf> (Accessed 25 May 2025).
4. Furman, I.V. Revkova, A.V. and Revkov, O.A. (2023), "Directions of the formation of the food supply system for the population of Ukraine under the conditions of the military state", *Naukovyj visnyk Vinnyts'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu*, vol. 1, pp. 61-67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-63>
5. Mazur, K.V. and Hontaruk, Ya.V. (2022), "Development of marketing in the agricultural products market of Vinnyat region", *Ekonomichnyj visnyk NTUU "Kyivs'kyj politekhnichnyj instytut"*, vol. 23, pp. 160-165. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.23.2022.264656>.
6. Tomashuk, I.V. Baldyniuk, V.M. and Tomashuk, I.O. (2021), "Development of rural territories of Ukraine in the system of european integration processes", *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktual'ni pytannia nauky i praktyky*, vol. 4, pp.115-132. DOI: 10.37128/2411-4413-2021-4-8.
7. Hadzalo, Ya.M. (2024), "Ukraine's integration into the common agricultural market of the EU: opportunities and challenges", *Visnyk ahrarnoi nauky*, vol. 8, pp. 5-18. DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202408-01>
8. Hontaruk, Ya.V. Revkov, O.A. and Zaiats', I.O. (2025), "Financial and credit provision as a key factor in strategic management of agricultural enterprises to ensuring food security", *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, vol. 2 (17), available at: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/615> (Accessed 25 May 2025). DOI: 10.32782/dees.17-1